

İKTİDARIN ŞAŞI DİLİ: MEDYA

12 EYLÜL 2010'DAKİ REFERANDUM ÖNCESİNDE ANAYASA'DA ÇALIŞMA HAYATI İLE İLGİLİ DEĞİŞİKLİKLER TÜRK BASININDA NASIL SUNULMUŞTUR?

Meral Çakır Berzah
Kocaeli Üniversitesi

ÖZET

Çalışma hayatına yönelik düzenlemeler sosyal politikanın en önemli boyutlarından birini oluşturur. Sosyal politikalar, siyasal iktidarı elinde bulunduranların ekonomik, siyasal ve toplumsal tercihlerinin bir yansımasıdır. Siyasal iktidarların bu tercihlerinin oluşmasında da ekonomik ve toplumsal iktidar çevreleri etkili olmaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalar, iktidarı elinde bulunduranlarla yönetilenler ve yönetilenlerin kendi aralarındaki sosyal sorunları ve ilişkileri düzenleyen politikalarıdır.

İktidarı elinde bulunduranların karar ve uygulamalarını meşrulaştırmalarında ve topluma benimsetmelerinde enformasyonun kontrolü temel bir unsurdur. Bu da bilgi ve enformasyon üreten çevrelerle bunları topluma ileten medyayı düzenleme ve kontrol etmelerini gerektirir. Bilgi ve enformasyon üretiminin kontrolü büyük ölçüde bilim ve eğitim çevrelerinin ve örgün eğitim-öğretim sürecinin, iletiminin kontrolü ise medyanın kontrol edilmesi ve düzenlenmesiyle gerçekleştirilir.

Medya, liberal görüşe göre yönetenlerle yönetilenler arasında iletişimi sağlayan bir köprü vazifesi görür ve yasama, yürütme, yargılama erkini elinde bulunduranları halk adına denetleyen bir – dördüncü- güçtür. Oysa medyanın kamu yararına diğer güç odaklarını denetleme işlevi ancak medya kuruluşlarının mülkiyet ve piyasa ilişkilerinin dışında olması halinde mümkündür. Gerçekte medya, kamu adına değil, iktidar odakları adına bir dördüncü güç olarak, toplumların kendisinin de içinde yer aldığı ekonomik, politik ve toplumsal güç odaklarının beklentilerine uygun biçimde yönlendirilmesi görevini yerine getiren bir işlev görmektedir. Bu çalışmada 12 Eylül 2010'da referanduma sunulan Anayasa değişikliği öncesinde çalışma ilişkileri ile ilgili maddelerin yazılı basında nasıl tasarlandığını belirlemeye yönelik bir içerik çözümlemesi yapılmış ve medyanın işlevi ekonomi politik bir yaklaşımla irdelenmeye çalışılmıştır. İçerik çözümlemesi farklı ideolojilere sahip Cumhuriyet, Hürriyet, Taraf, Yeniçağ ve Zaman gazetelerinde referandumdan önceki iki ayda konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili haberler üzerinden yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Anayasa, Çalışma İlişkileri, Sendikal Haklar, Medya, Bilim

ABSTRACT

Regulations directed the business life constitutes the most important dimension of the social policy. Social policies is a reflexion of the general economic, political and social choice of the political power. Economical and social environments are effective to constitute for this choice of the political power. Accordingly, social policies regulate the social problems and relations between political power, the governed and between the governed.

Information control has a basic role to legalize and impose the society of the decisions and practices of the political power. And this requires regulation and control of the environment that produces information and knowledge and the media that transmits these to the society. The control of knowledge and information production is widely made by science and education community while the control of conduct is done by controlling and organizing the media.

According to the liberal view, media is a bridge between ruler and the ruled and is a 4th power with audits law, enforcement and jurisdiction for public. But to fulfill this mission, media institutions has to be out of property rights and market relations. In real life media is not a power for public, in fact media acts like a forth power of government partners and canalizes the public in the way that, economic, politic and public power groups request. In this study, the function of the media will be examined in a economic and political approach to make a content analysis to the working principles written by the printed media before the 12 September 2010 referendum about constitutional amendment. The content analysis will be made throughout the papers of Cumhuriyet, Hürriyet, Taraf, Yeniçağ and Zaman which has different ideologies. The news which are directly or indirectly related with the topic will be used in the content analysis and news which are two month earlier from the referendum will be considered.

Keywords: Constitution, Labour Relations, Union Rights, Media, Science

GİRİŞ

Sosyal politikalar, ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin etkileri altında toplumun bütün sınıf ve zümrelerinin birbirleriyle ve devletle (yönetenlerle) ilişkilerini düzenleyen karar ve uygulamaları ifade eder. Her toplumda sosyal politikaların temel düzenleyicisi siyasal iktidarlardır. Bir başka ifadeyle sosyal politikalar, siyasal iktidarı elinde bulunduranların ekonomik, siyasal ve toplumsal tercihlerinin bir yansımasıdır. Siyasal iktidarların bu tercihlerinin oluşmasında da ekonomik ve toplumsal iktidar çevreleri etkili olmaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalar, iktidarı elinde bulunduranlarla yönetilenler ve yönetilenlerin kendi aralarındaki sosyal sorunları ve ilişkileri düzenleyen politiklardır.

Sosyal politikaların temel ve en önemli boyutlarından birini çalışma ilişkileri oluşturmaktadır. Ancak çalışma ilişkilerinin 7 bin yıla yakın tarihi içinde çalıştıran, çalışmayı örgütleyen ve yönetenlere karşı çalışanların örgütlü bir biçimde hak arama, sosyal politikaların düzenleyicisi olma ya da sosyal politikaları düzenleyen iktidar çevrelerini etkilemede sayısal üstünlükleriyle orantılı olmayan bir konumda buldukları görülmektedir. Çalışmanın ve çalışma ilişkilerinin örgütlü bir biçimde düzenlenmesinin başlangıcı bilindiği kadarıyla ilk kez tarım toplumuna geçişten bir süre sonra, M.Ö. 5 bin dolaylarında Mezopotamya'da gerçekleşmiştir. Tarım toplumuna geçiş, insanın doğada bulduklarını tüketerek yaşamını sür-

dürürken yiyeceğini üretir hale gelmesinin başlangıcıdır. Bu başlangıcın sonuçları ise günümüzde sosyal politikanın ana konuları arasında yer alan artı değer, sosyal tabakalaşma, gelirin bölüşümü, iktidarın örgütlenmesi, sosyal adalet(sizlik), eşit(sizlik) olgularının ortaya çıkması olmuştur.

İnsanın üretebilir ve biriktirebilir hale gelmesi, bu birikimlere sahip olmak ya da daha çok pay almak için önce topluluk içinde kısa zamanda topluluklar arasında mücadelelerin ortaya çıkmasına neden olmuş, bu gelişmelerle günümüzdeki hegemonik dünya düzeninin temelleri de atılmıştır. Tarım toplumuna geçiş kadınların toplayıcılık, erkeklerin avcılık yaptığı ilk toplumsal işbölümünden farklı bir işbölümünün, giderek toplumsal tabakalaşmanın ortaya çıktığı bir dönem olmuş, topluluktan toplum olmaya geçilirken üyeler arasındaki eşitlikçi yapı da yerini eşitsizliğe bırakmaya başlamıştır. Tarım toplumunda başlangıçta aile üyeleri arasında gerçekleşen işbölümü bir süre sonra doğa koşullarına karşı daha çok sayıda insanın işbirliği içinde ve örgütlü bir biçimde çalışmasının gerekmesiyle farklılaşmış ve ilkel toplulukların sihirçileri; tarım toplumunun din adamları bu çalışmayı örgütleyen –aynı zamanda ortaya çıkan toplumsal artıya el koyarak bunun bölüşümünün nasıl olacağına karar veren- kesimi oluşturmuştur. Zamanla değişen çevre ve sosyal koşullar, toplumdaki gücü elinde bulunduran sınıfla toplumun sosyal katmanlarındaki yapıyı da etkileyerek değiştirmiştir. Örneğin; doğa koşulları göçebe toplulukları da tarım yapılan bölgelere kaymaya zorladığında bu kez göçebe toplulukların askerleri çalıştıran ve çalışmayı örgütleyen, toplumsal artıya el koyan kesimi oluşturmaya başlamış, kısa sürede din adamları ile askerler çalıştıran, yöneten ve toplumsal artıya el koyup bölüşümün nasıl olacağına karar veren egemen sınıf olarak ortaya çıkmışlardır. Mısır'da Nil nehrinin sağladığı kontrol etme kolaylığını kullanarak merkezi bir yönetim kuran egemen sınıfın ortaya çıkardığı siyasal ve bürokratik yapı bu kez iktidarın bu üç kesim; siyasal, askeri ve dini kesimlerin (zaman zaman biri daha güçlü olsa da) paylaştığı bir yapıya dönüştürmüştür.

Sanayi devrimi, iktidarı elinde bulunduran kesimlerin arasına sermaye sınıfının da katılması sonucunu getirmiştir. Sermaye, iktidarı paylaşan kesimler arasına en son katılan sınıfı oluşturmakla birlikte kısa sürede iktidarın en güçlü ortağı haline gelmiştir. Sanayi devrimi sermaye sınıfının iktidarı paylaşanlar arasına girmesini sağlarken çalışan kesim için son derece ağır olumsuz koşulların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Ağır olumsuz koşullar çalışan kesimi işbirliğine ve örgütlü bir şekilde dayanışmaya itmiş ve çalışma ilişkilerinin binlerce yıllık tarihi içinde ilk kez çalışanlar yaşadıkları koşulların belirlenmesinde, çalışma ilişkilerinin düzenlenmesinde söz sahibi olmak için harekete geçmişlerdir. Bu süreç sendikal hareketin ortaya çıkışına neden olmuş, çalışma ilişkileri düzeninin aktörlerini 'devlet-sermaye-sendika' oluşturmuştur.

Bu düzende sermaye ve emeğin (işçi sendikalarının) tarafları, devletin de hakemlik rolünü üstlendiği kabul edilen -sosyal devlet anlayışının egemen olduğu- kısa bir dönemde emeği temsil eden sendikaların sosyal politikaların oluşumunda etkili çevrelerden biri olduğu görülmektedir. Ancak 2'nci Dünya Savaşından 1980'lerin ortasına kadar sürebilen bu dönemin ardından emeğin (onları temsil eden sendikaların) bu rolü gitgide zayıflamaya başlarken, sermaye kesiminin gücü ve etkisinin siyasal karar vericileri etkileyen en önemli iktidar çevresi olarak ortaya çıktığı bir döneme girilmiştir. Sonuçta içinde bulunduğumuz dönemde devletin hakemlik rolünün ortadan kalktığı ve devletin bu en etkili iktidar çevresi-

nin çıkarları doğrultusunda düzenlemeleri gerçekleştiren bir aygıt biçimine dönüştüğü, emek kesiminin ise kendisini de doğrudan etkileyen koşulları belirleyen politikaların oluşmasında iyice güçsüzleştiği görülmektedir.

Sermaye kesiminin iktidarı paylaşan çevreler içinde yer almaya başladığı sanayi devriminden bu yana iktidarın en etkili çevresi haline gelmesinde ilgili çevreleri kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda etkileyebilmesinin en önemli unsur olduğu görülmektedir. Sermaye kesiminin iktidar çevresi olarak konumunu güçlendirmesi, ilgili çevreleri kendi çıkar ve amaçları doğrultusundaki etkileyebilmesinde ise enformasyonun kontrolünün en önemli unsurlardan biri olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İktidarı elinde bulunduranların karar ve uygulamalarını meşrulaştırmalarında ve topluma benimsetmelerinde enformasyonun kontrolü temel bir unsurdur. Bu da bilgi ve enformasyon üreten çevrelerle bunları topluma ileten medyayı düzenleme ve kontrol etmelerini gerektirmektedir. Bilgi ve enformasyon üretiminin kontrolü büyük ölçüde bilim ve eğitim çevrelerinin ve örgün eğitim-öğretim sürecinin; iletiminin kontrolü ise medyanın kontrol edilmesi ve düzenlenmesiyle gerçekleştirilmektedir.

İktidarın desteklenmesi, meşrulaştırılması ve benimsenmesinde bilim çevreleri temel bir işleve sahiptirler. Objektiflik, tarafsızlık ve saygınlığına ilişkin ön kabul dolayısıyla bilim, iktidar odaklarının tarihin hiçbir döneminde ihmal etmedikleri bir unsur olmuştur. Tarih boyunca yönetenler iktidarlarını sürdürülebilmek için ‘bilgi’nin kontrolüne ihtiyaç duymuşlar; binlerce yıl önce doğrudan bilginin şekillendirilmesine yönelik çabalar zamanla bilgi üretenlerin kontrolü yoluyla dolaylı şekilde uygulanmaya devam etmiştir. İktidar odaklarının rıza sağlamaya duydukları gereksinimin artmasına paralel olarak bilim çevrelerini bir etki aracı olarak kullanmaya ilişkin yöntemler de gelişmiştir. (Çakır Berzah: 2006: 69) Erdoğan’a göre (2000: 10) egemen bilim faaliyetlerinin altında gerçekte bir teknolojik ve ideolojik egemenliğin sağladığı çıkarlar düzeninin korunması ve gelişmesi çabası yatmaktadır. Güç ilişkileriyle baskınlığı belirlenen, sürdürülen ve ideolojik pratiklerle nesnelleştirilen öznel çıkarlar, toplumda doğruyu tanımlamakta ve kurumlaştırmaktadır. Yani doğruyu ve haklıyı saptayan nesnel ölçütler değil, belli güçlerin nesnelleştirilmiş öznel çıkarının ölçekleridir. Örneğin günümüzde bilimsel çalışmalarda özelleştirme ve kuralsızlaştırma (deregülasyon) gündemdeyse ve egemenlik kazanmışsa bu, kamu sisteminin ve destekleyenlerin siyasal ve ekonomik pazardaki görece egemenliğinin oldukça zayıfladığına, egemenliği özel teşebbüse devretmek zorunda bırakıldıklarına işaret etmektedir. Bilimde egemen yaklaşımlar nesnel gerçekliğin, doğruluğun, haksızlığın farkına varılmasını ve bu nedenle en doğruyu seçmeyi değil; özel teşebbüsün ekonomik ve ideolojik bir gücü kendi kontrolü altına almasını anlatmaktadır. Bilim kapitalizmin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm arar ve sunarken aslında kapitalizmin egemenliği altındaki durumunu perçinleyen bir rol oynamaktadır. Böylelikle bilim kapitalizmin yarattığı ciddi sorunların çözümleyicisi değil, yaratıcısı ve destekleyicisi bir işlev görmektedir. Çünkü bu süreçte bilimin getirdiği çözümler sorunları yaratan düzendeki değişikliğin değil, düzenin bazı istenmeyen, tepkile-re neden olan sonuçlarının kapatılmasıdır.

Egemen modernleşme bilime, kapitalist düzenin meşrulaştırılmış örgütlenme biçimini, teknolojik yapısını, iletişim kanallarını ve tecrübesini kullanmayı; onlara dayanmayı ve bağlanmayı zorunlu kılmaktadır. Böylece bilim yapanlar egemen politikaların bir parçası ol-

maktadır. Üniversitelerin farklı bölümlerinde aynı konuların farklı yaklaşımlarla ele alınması “bilimde demokratik çoğulculuğun yansması” değil, aynı ideolojik çerçeve içindeki çeşitli pozisyonlar ve pozisyonlandırmalardır. Bu çokluğa bağlı olarak üzerinde anlaşılan tek bir tanım yerine birbirini tamamlayan tanımlar vardır. (Erdoğan: 2000: 8-9) Bilimin sorununun tanımlama, hipotez testi ve indirgemeciliğin çok ötesinde olduğunu kaydeden Erdoğan asıl sorunu şöyle açıklamaktadır: Sorun; a) Tanımlamanın ve hipotezlerin dayandığı kuramsal çerçeve ve beraberinde getirdiği düşünce tarzı, b) Bu tarzın belirlediği (daha doğrusu belirlen görüldüğü fakat gerçekte desteklediği) bilimsel ve sosyal politika, c) Soruna ve sorun çözümüne yaklaşım biçimi, ç) Bunların insanın bugününe ve geleceğine yaptığı katkılar sorunudur.

Bilimin egemen iktidar çevrelerinin çıkar ve amaçlarının meşrulaştırılmasına katkısına bir örnek de sosyal politika alanında yapılan bilimsel çalışmalardan vermek gerekirse günümüzde esnek çalışma, ücretlerin düşürülmesi ve iş güvencesizliği ile ilgili bilimsel çalışmalarda en çok üzerinde durulan ve sorgulanan konulardan birinin işgücünün maliyet içindeki payı olduğu görülmektedir. Sosyal politika alanında faaliyet gösteren bilim adamları sosyal politikanın ortaya çıkış gerekçeleriyle oluşturduğu çelişkiye karşın işgücünün maliyet içindeki payını tartışarak esnek, güvencesiz ve düşük ücretle çalışmayı açıklamaya çalışmaktadırlar. Buna karşın sermayenin kâr oranını sorgulayarak toplam gelirin bölüşümündeki dengesizlikleri irdeleyen sosyal politikacılar birinci gruptakilere oranla daha az rastlanmaktadır.

İktidarı elinde bulunduranların çıkar ve amaçlarını destekleyen bilgi ve enformasyon üretiminin kontrolü büyük ölçüde bilim ve eğitim çevrelerinin ve örgün eğitim-öğretim sürecinin, iletiminin kontrolü ise medyanın kontrol edilmesi ve düzenlenmesiyle gerçekleştirilmektedir. Medya, ilettiği enformasyonla kitleleri iktidar odaklarının çıkar ve beklentileri doğrultusunda etkilemekte ve yönlendirmekte, bu çerçevede bir dünya resmi çizmektedir. Medya “bağımsız bir gözlemci değildir, aksine aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirmeyle gelen bir anlam pratiği, anlam üretimi yapmaktadır”. (Duruoğlu: 2007: 2) Medyada gerçek basitçe yeniden üretilmemekte, belli amaçlara uygun biçimde yeniden inşa edilmektedir. Bu süreç; seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işlemlerinin bütününe içine almaktadır. Haber inşasıyla biçimlendirilen içerik aynı zamanda profesyonel ideolojilerin paketlenmiş karakterini taşımaktadır. (Çiler: 2001: 79)

Haberde gerçeklik tasarımları ve önyargı içerikli iletilerle ilgili çalışmalar medya haberlerinin gerçekliği yansıtmadığını, aksine özellikle de toplumsal açıdan önemli ve tartışmalı konularda haber seçiminde tek yanlı, önyargılı ve politik davranıldığını göstermektedir. Kepplinger’e göre medya, belirli olay ve konularda öneme sahip olduğu için haber yapmamakta, aksine belirli amaçlara ulaşmayı desteklemek için haber yapmaktadır. (Alver: 2003:203) Donsbach da olayların ya da haberlerin doğal öneme sahip oldukları için değil, konunun içeriğine göre medyada yer aldıkları için araçsal bir karaktere sahip olabildiklerini söylemektedir. Gazeteci amaçlı olarak etki yaratmak istiyorsa, önemsiz haberleri gündeme taşıyarak enformasyonu araçsallaştırmakta ve aktüelleştirmektedir. Röben de haber faktörlerinin olaylar arasından doğru seçim yapılmasını engellediğini ve olayın gerçek karakterinin sistematik olarak deformasyona uğradığını belirtmektedir. Medyanın enformasyon ve algılama şablonlarıyla kamuoyunu etkilerken, siyasal ve toplumsal yaşamı biçimlendirirken, bilgi

ve enformasyon adına neler sunduğu; toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunları ve içinde bulunulan durumu nasıl tanımladığı ve yorumladığı önem kazanmaktadır. (Alver: 2003: 208)

Medya, toplumları iktidar odaklarının hedef ve çıkarları doğrultusunda “haberdar” etmekte ve bu çerçeveye uygun bir dünya tanımlamaktadır. Bu işlevin yerine getirilmesinde medyanın neyin haber olarak değerlendirileceğine dair seçimi kadar haberlerin dayandırıldığı kaynağa dair tercihi de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Herhangi bir olayı haber olarak sunarken kaynak olarak belirlediği aktör/ler de medyanın hangi iktidar odağının çıkar ya da beklentilerine uygun bir dünyayı inşa ettiği, tanımladığına ilişkin bir veri oluşturmaktadır. Medyanın hangi konuda olursa olsun hem haberin içeriği hem de içeriğin dayandırıldığı aktörleri seçimi rastlantısal değildir. Haber kaynağı ya da haber aktörü olarak söylem seçkinleri, medyanın geniş kitlelere ulaştırdığı enformasyonu (haberi) dayandırdığı kaynak veya aktörlerdir. Alver’e göre (2003) iktidar odakları (seçkinler) iktidarın uygulanması ya da sürdürülmesi için gerekli ideolojik çerçeveyi söylem yoluyla sağlamakta, medya onların söylemlerini topluma iletmektedir. Söylem ve haber söylemi içinde dayandırılan ideoloji, iktidarın harekete geçirilmesinde ya da meşrulaştırılmasında önemli rol oynamaktadır. Haberlerde sık sık seçkinlere yer verilerek onların ideolojilerinin ve iktidarlarının onaylanması ve meşrulaştırılması sağlanmaktadır. Medya profesyonelleri bir yandan iktidar sahiplerinin iktidarlarını betimlemekte, diğer yandan ise kendi çalıştıkları medya örgütünün iktidarının sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır.

1- ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada, yukarıda açıklanan çerçeve içinde 12 Eylül 2010’da yapılan halkoylaması öncesinde gazetelerde anayasa değişikliğinin çalışma ilişkileri ile ilgili maddelerini nasıl sundukları araştırılmaktadır. 12 Eylül 2010’da halkoylamasına sunulan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda çalışma ilişkileri ile ilgili olarak 51, 53 ve 54’üncü maddelerde değişiklik yapılmıştır. Buna göre;

1- Anayasanın 51’inci maddesinde yapılan değişiklikle aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olma yasağı kaldırılmıştır.

2- Anayasasının 53’üncü maddesinde yapılan değişiklikle maddenin kenar başlığı “A. Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı” olarak değiştirilmiştir. 53’üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkraları yürürlükten kaldırılarak maddeye şu fıkralar eklenmiştir:

“Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.”

3- Anayasasının 54’üncü maddesinde yapılan değişiklikle bu maddenin 3’üncü ve 7’nci fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükten kaldırılan 3’üncü fıkra şöyledir; “grev esnasında greve katılan işçilerin kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde

sebepler oldukları maddi zarardan sendika sorumludur.” 7’nci fıkraya göre ise; “Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler yapılamaz”.

Anayasada yapılan değişikliklerin gerekçeleri ise a) Sendikal haklar ile grev hakkında öngörülen bazı sınırlamaların kaldırılması, memurlara ve diğer kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkının tanınması, b) Uluslararası Çalışma Örgütü konferanslarında sendika özgürlüğü, örgütlenme ve toplu pazarlık hakları konularında kabul edilen ve Türkiye tarafından onaylanan 87 ve 98 sayılı uluslararası sözleşmelere uyum sağlama amacı olarak açıklanmıştır.

Anayasa değişikliği paketini hazırlayan mevcut siyasal iktidar temsilcileri ile değişiklikleri onayladıklarını açıklayan bazı çalışan sendikaları ve sivil toplum örgütleri düzenlemelerin çalışanlara ve sendikalara yeni hak ve özgürlükler getirdiğini ve olumlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Değişikliklerin ne çalışanlara ne de sendikalara gerçekte yeni haklar getirdiğini belirten sendika ve STÖ temsilcileri ile muhalefet partilerinin temsilcileri ise aksine sendikaların güçsüzleştirileceğini, çalışanlara yönelik düzenlemelerin ise anlamlı bir iyileştirme getirmediği gibi çalışanları yeni sorunlarla karşı karşıya bırakacağını kaydetmişlerdir.

Anayasadaki ilgili değişikliklere olumlu yaklaşan çevrelere göre 53’üncü maddede yapılan değişiklikle memurlara toplu sözleşme hakkı getirilmiş, toplu sözleşmenin uyuşmazlıkla sonuçlanması halinde Uzlaştırma Kurulunun alacağı karara uyma hükmü getirilmiştir. Ayrıca memurlara kınama ve uyarma cezalarını yargıya taşıma hakkı verilmesi özlük haklarıyla ilgili olumlu bir değişiklik olarak değerlendirilmiştir.

Ancak ilgili düzenlemelerin gerçekte mevcut duruma göre bir iyileştirme getirmediği görülmektedir. Kaboğlu’na göre (2010: 53) doğrudan anayasal tanıma önemli olmakla birlikte, hakkın kullanımına ilişkin düzenleme, üç açıdan sorunludur:

1. Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar, Kamu Görevlileri Hakem Kurulu’na başvurabilirler. Kurul kararı kesin olup, toplu sözleşme hükmündedir.
2. Toplu sözleşme hakkının kullanılması, büyük ölçüde kanuna bırakılmaktadır.
3. Toplu sözleşme hakkı, İHAM kararıyla tescil edildiği halde bu hakkı düzenleyen madde gerekçesinde buna referans yapılmamaktadır. Grev hakkından söz edilmemektedir.

Memurlara yönelik olumlu bir gelişme ve bir hak olarak sunulan bu değişiklik halkoylamasından önce Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu’nun yayın organlarından İşveren Dergisinde yer verilen bir değerlendirmede oldukça sert bir şekilde eleştirilmiştir:

“Kamu sendikacılığına ağır bir darbe”

“Anayasanın 53. maddesinde yapılmak istenen değişiklik, kamu görevlileri sendikacılığına ağır bir darbe niteliğindedir. Çünkü bu değişiklik, 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun’la 53. maddeye 3. fıkra olarak eklenen düzenleme ile getirilen kamu görevlileri sendikaları ve bunların idare ile yapacakları toplu görüşmelerin anayasal dayanağı ortadan kaldırılmaktadır. Eğer bu değişiklik önerisi kabul edilirse, sözü edilen 3. fıkranın uygulanmasına ilişkin 25.6.2001 tarih ve 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu da, anayasal temelden yoksun kalacaktır.

Anayasanın “Sendika kurma hakkı” kenar başlıklı 51. maddesinde 5. fıkra olarak yer alan “İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.” hükmü ise, 51. maddede içinde “sendika” sözcüğü geçmeyen tek fıkra durumundadır. Dolayısıyla kamu görevlileri sendikaları için bu fıkraya anayasal destek işlevi yüklenemez. Zaten bu fıkra yeterli olsaydı, 53. maddeye 4121 sayılı Kanun’la şimdi yürürlükten kaldırılmak istenen 3. fıkra eklenmezdi.

Eğer önerilen değişiklik gerçekleşirse, memurlar ve diğer kamu görevlileri için getirilmek istendiği öne sürülen “toplusözleşme yapma hakkı” nasıl uygulanacaktır? Acaba memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplusözleşme yapma hakkını bireysel olarak mı kullanacaklardır? Sendikasız toplusözleşme olabilir mi? Kamu görevlileri sendikacılığı için sonun başlangıcı anlamına gelen bu değişiklikten vazgeçilmelidir.

Ekleyelim ki, toplu sözleşme sürecinde uyuşmazlık çıkması durumunda tarafların başvurusu üzerine vereceği karara -bir kavramsal çelişki olarak- “toplusözleşme” niteliği kazandırılmak istenen Uzlaştırma Kurulu, 4688 sayılı Kanun uyarınca “Yüksek Hakem Kurulu Başkanı’nın başkanlığında; Üniversitelerarası Kurul tarafından fakültelerin çalışma ekonomisi, iş hukuku, idare hukuku ve kamu maliyesi bilim dallarından seçilecek birer üye olmak üzere dört öğretim üyesinden oluşur.” (m. 35/ II c. 1). Böyle bir kurulun takdir yetkisini parlamento önünde sorumlu Bakanlar Kurulu’ndan daha iyi kullanacağı, tutarlı bir gerekçe ile savunulamaz. Kaldı ki, her durumda gerçek veya varsayımsal bir toplusözleşmenin gerektirdiği idari veya yasal düzenlemenin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulu’nun -bugün olduğu gibi- devreye girmesi kaçınılmazdır. “ (Türk: 2010)

“Örtülü bir grev yasağı getiriliyor”

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun dergisinde konuyla ilgili yapılan değerlendirmede de “değişikliklerin yeni haklar sağlamadığı, Anayasa metninden bazı ifadeler ve engeller çıkarılırken onların yokluğunu aratmayan ve onların işlevini yerine getiren düzenlemelerin korunduğu” (Çelik: 2010: 64-65) belirtilmektedir. Çelik’e göre (2010: 65) 53’üncü maddede yapılan değişikliklerle bütün kamu görevlileri grev hakkından yoksun bırakılmakta ve adeta örtülü bir grev yasağı getirilmektedir. Bu, UÇÖ sözleşmeleri, UÇÖ denetim organı kararlarının ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) kararlarının açıkça ihlalidir. Grev hakkını içermeyen toplu sözleşme hakkı ise göstermelik olmaktan ileri gitmeyecektir. Maddede yapılan değişikliklerle toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere de yansıtılması öngörülmektedir. Ancak bu durum kamuoyunda “emeklilere toplu sözleşme hakkı” sağlandığı gibi algılanmaktadır. Öncelikle sorulması gereken soru: olmayan bir toplu sözleşme hakkından emeklilerin nasıl yararlanacağıdır. Emeklinin toplu iş sözleşmesinden yararlanması gerçekten isteniyorsa hükümet emeklilerin sendikalaşması önündeki fiili engelleri kaldırmalıdır.

Alpagut (2010: 15), UÇÖ’nün kamu görevlilerinin grev hakkından yararlanamadıkları durumlarda, menfaatlerini korumak için yeterli güvencelere sahip olmasının gerekli olduğunu belirttiğini kaydetmektedir:

“Bu güvenceler, tarafların tüm aşamalarda katılabileceği, tahkim kararlarının her iki taraf için bağlayıcı olacağı, tamamen ve derhal uygulanabilecek, uygun tarafsız ve hızlı arabuluculuk ve tahkim prosedürünü de içermelidir. Anayasa’nın 53. maddesinde yapılan değişiklik bu noktada değerlendirildiğinde ‘Kamu Görevlileri Hakem Kurulu’nun’ tarafsız bir tahkim kurulu olarak şekillendirilmesi ve toplu sözleşme bağtlama yetkisinin sağlanması ILO ilkeleri ile uyumludur. Ancak başa dönecek olursak, tüm kamu görevlileri bakımından grev hakkının yasaklanması ve zorunlu tahkimin öngörülmesinin ILO hükümleri ile bağdaşmadığı açıktır. Ülkemizde konunun iki noktada sorunlu olduğu bilinmektedir. Birincisi işçi ve kamu görevlisi ayrımı. Uygulamada kamu görevlisi statüsü taşıyan memur ve sözleşmeli personelin büyük oranda iş sözleşmesinin içeriğini oluşturacak işlerde çalıştığı dikkate alındığında, sınırlamanın oldukça geniş olduğu görülmektedir. İkincisi ise, zaten kapsam olarak geniş tutulmuş bu çalışan kesimin tümüyle grev yasağına tabi tutulmasıdır.”

Anayasa’nın 51’inci maddesindeki 4’üncü fıkranın kaldırılmasıyla aynı iş kolunda birden fazla sendikaya üye olmanın serbest bırakılması, değişikliği destekleyen çevreler tarafından olumlu bir hak olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu değişikliğin sendikalar arası rekabeti artırırken sendikaları güçsüzleştireceği de açıktır. Türk’e göre (2010) bu düzenlemeyle aynı işkolunda rakip sendikaların çoğalmasının, mevcut sendikaların bölünmesi ve parçalanmasının, sonuçta da her birinin toplu pazarlık gücünün zayıflamasının yolu açılmaktadır. Çelik (2010) ise aynı anda birden fazla sendikaya üye olma yasağının kaldırılmasının 2822 sayılı yasada yer alan yetki prosedürü değişmeden ve çoğulcu bir toplu pazarlık sistemi oluşturulmadan ancak göstermelik bir değişiklik olarak kalacağını ve yetki kaoslarını artırmaktan başka işe yaramayacağını kaydetmektedir.

Değişiklikle, Anayasanın 54’üncü maddesinin “grev sırasında işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucunda grev uygulanan işyerlerinde sendikanın sorumlu olduğuna” dair 3’üncü fıkrası ile aynı maddenin “siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamayacağını” hükme bağlayan 7’nci fıkrası kaldırılmıştır. Ancak bu maddede yapılan değişikliklerin aslında anlamlı olmadığı belirtilmektedir:

“Grev hakkını düzenleyen Anayasanın 54. maddesi bilindiği gibi aslında grev hakkını ortadan kaldırmaktadır. Değişiklik ile 12 Eylül darbesinin adeta simgesi olan bu maddenin özünde bir değişiklik yapılmıyor. Genel, grev, siyasi grev, iş yavaşlatma ve işyeri işgali gibi yasaklar Anayasa metninden çıkarılıyor. Peki, böylece her türlü grev olanaklı hale mi geliyor? Genel grev serbestisi mi geldi? Hak grevi mümkün hale mi geldi? Bu sorulara olumlu yanıt vermek mümkün değil. 54. maddede yapılan değişiklik sonuç doğurucu, hak sağlayıcı değildir. 54. maddenin 1. fıkrasında yer alan asıl yasak devam ediyor. 54. maddenin 1. fıkrasında şu hüküm yer alıyor: ‘Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması

halinde işçiler grev hakkına sahiptirler.' Buna göre işçiler sadece ve sadece toplu iş sözleşmesi sırasında uyuşmazlık çıkması halinde grev hakkına sahiptir. Anayasa bunun dışındaki bütün grevlerin yolunu kapatmaktadır. Yasalar bunun dışındaki bütün grevleri kanunsuz grev saymaktadır. Maddenin ilk fıkrasındaki yasak devam ettiği sürece 7. fıkradaki yasakları kaldırmak sadece görüntüyü kurtarmak olacaktır. Öte yandan 54. maddenin grev erteleme ve yasaklarına olanak veren hükümleri de aynen korunmaktadır. Grev ertelemelerinin grevleri olanaksız hale getirdiği bilinmektedir." (Çelik: 2010: 65)

Görüldüğü gibi 12 Eylül 2010'da halkoylamasına sunulan Anayasa değişikliği paketiindeki çalışma ilişkileri ile ilgili bu maddeler aslında ne yeni hak ve özgürlükler getirmekte ne de mevcut sorunlara yeterli çözüm üretmektedir. Aksine çalışanları temsil eden sendikaların gücünün azalmasına yol açacağı gibi çalışma hayatında yeni sorunlara da yol açacak görünmektedir. Peki bu değişiklikler kamuoyuna ne şekilde aktarılmış ve değişikliklerin içeriği ve sonuçları hakkında kamuoyunun yeterince bilgilenmesi söz konusu olmuş mudur? Çalışmada bu sorunun yanıtı Anayasa değişikliği paketindeki çalışma ilişkileri ile ilgili maddelerin gazetelerde ne şekilde yer bulduğu analiz edilerek verilmeye çalışılmaktadır. Araştırma için farklı ideolojileri temsil eden beş gazete seçilmiştir: Cumhuriyet, Hürriyet, Taraf, Yeniçağ ve Zaman. Belirlenen gazetelerde 1 Temmuz-11 Eylül 2010 tarihleri arasında yayınlanan konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili haberler incelenmiştir. Haberlerin incelenmesinde; gazetelere göre haberin kaynağı, haberin ve varsa fotoğraf/ların aktörleri, konusu çalışma ilişkileri ile ilgili maddelerin hem gazeteler hem de haber kaynakları ya da aktörleri tarafından ne şekilde tasarlandığını saptayabilmek için belirlenen değişkenlerle ilgili elde edilen veriler SPSS paket programına kaydedilmiştir. Nitel ve nicel içerik çözümleme yönteminin bir arada kullanıldığı araştırmada şu varsayımlardan yola çıkılmıştır:

1. İncelenen gazetelerde toplantı, konuşma, konferans, açıklama, olay vb. kaynaklı tasarlanmış içerikleri ileten haberler, habercinin kendi araştırmasıyla ürettiği (haber kaynağı ya da aktörünün kontrolü dışındaki) özel haberlerden fazladır.
2. Gazetelerde 12 Eylül 2010'da yapılacak referandumda oylanacak anayasa değişikliği paketindeki çalışma ilişkileri (toplular sosyal haklar) ile ilgili haberlerin kaynağı ve/veya aktörleri ağırlıklı olarak söylem seçkinleri olarak adlandırılan iktidar odaklarıdır. Hangi ideolojiyi benimserse benimsesin gazeteler iktidar çevrelerinin mesajlarını topluma iletmektedir. Bu çerçevede incelenen beş gazetede de konuyla ilgili doğrudan ya da dolaylı haberlerin kaynağı ve/veya aktörleri daha çok iktidar çevreleridir. Haberlerde iktidar çevreleri karar veren, yargılayan, tartışan, eyleyen rolleriyle kaynak ya da aktör olarak yer bulmaktadır. Anayasa değişikliğindeki ilgili maddelerden etkilenecek çalışanlar ise söz konusu haberlerde haklarında karar verilen kesim olarak tartışmaların konusu olarak yer bulmakta; tartışmaya katılan taraflar arasında doğrudan yer almamaktadır. Araştırma kapsamındaki gazetelerin tümünde konuyla ilgili düzenlemelerden etkilenecek işçi ve memurlar haber aktörü olarak söylem seçkinleri olarak adlandırılan aktörlere oranla çok az oranda yer almaktadır.
3. Araştırma kapsamındaki gazetelerde haber aktörleri yaş ve cinsiyet açısından değerlendirildiğinde yetişkin erkekler diğer tüm gruplardan daha çok yer almaktadır.

4. Gazetelerin olan biteni sunmasında benimsedikleri ideolojiler etkili olmakta ve bu gazetelerin hem haber hem haber aktörü seçimine yansımaktadır. Araştırma kapsamındaki gazeteler bu açıdan incelendiğinde;

- Referandumda sunulacak anayasa değişikliği paketinde çalışma ilişkileri ile ilgili değişiklikleri ele alan olumsuz içerikli haberlerin Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde, olumlu içerikli haberlerin Zaman ve Taraf gazetelerinde sayıca daha çok olması beklenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde ise konuyla ilgili hem olumsuz hem olumlu içeriğe sahip haberlerin sayısının birbirine yakın olması beklenmektedir. Bu çerçevede;

- Memurların toplu sözleşme hakkı ile ilgili düzenleme Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde grev hakkı verilmeden toplu sözleşme hakkı verilmesinin anlamsız/yetersiz olduğuna dair olumsuz, Zaman ve Taraf gazetelerinde memurların kazandığı önemli bir hak olarak yer almakta, Hürriyet Gazetesi'nde her iki görüşe de yer verilmektedir.

- Çalışanların birden çok sendikaya üye olabilmesi Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde sendikalar arası olumsuz rekabet ve sendikaların güçsüzleştirileceğine dair olumsuz, Zaman ve Taraf gazetelerinde çalışanların elde ettiği önemli bir hak olarak verilmekte, Hürriyet Gazetesi'nde hem olumlu hem olumsuz yönleriyle yer almaktadır.

- Haber aktörleri incelendiğinde Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde konuyla daha çok çalışanları temsil eden (muhalif) örgütler ve muhalefet partileri temsilcileri; Zaman ve Taraf gazetelerinde çalışanları temsil eden örgütlerden değişiklikleri destekleyenler ve mevcut siyasal iktidar partisinin temsilcileri daha çok yer bulmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nde ise çalışanları temsil eden örgütler ve hem muhalefet hem mevcut siyasal iktidar partisinin temsilcileri yer almaktadır.

5. 5- Konuyla ilgili haberlerin yapıldığı yerler ele alındığında bir merkez-çevre ilişkisi/yapılanması görülmektedir. Bu çerçevede Ankara, İstanbul ve İzmir haberlere konu 'olay-durum'ların haber olarak en fazla değerlendirildiği illerdir. Diğer illerdeki olay-durum-gelişmeler ya iktidar çevrelerinin o illerdeki herhangi bir etkinliği ya da genellikle olumsuz içeriğe sahip ilgi çekici bir etkinlik-gelişme-olayla haber olarak değerlendirilmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Araştırma için seçilen beş gazetede 1 Temmuz-11 Eylül 2010 tarihleri arasında Anayasa değişikliği paketinde yer alan çalışma ilişkileri ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı doğrudan veya dolaylı ilgili toplam 125 haber incelenmiştir.

1. Haberlerin gazetelere göre dağılımı

Gazeteler	Sayı	Oran
Cumhuriyet	41	32,8
Hürriyet	13	10,4
Taraf	9	7,2
Yeniçağ	39	31,2
Zaman	23	18,4
Toplam	125	100,0

Araştırma için belirlenen gazetelerde konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili haberlerin gazetelere göre dağılımı değerlendirildiğinde konuyla ilgili en çok habere Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinin, en az habere ise Taraf ve Hürriyet gazetelerinin yer verdiği görülmektedir. Yayınlanan haberlerin konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili olmalarına göre bir değerlendirme yapıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

	KONU			Toplam
	Anayasa değişikliği referandum çalışanlarla da ilgili	Anayasa değişikliği referandum çalışanlarla ilgili	Genel olarak anayasa değişikliği	
CUMHURİYET	16	26	4	41
	40,0%	49,1%	10,0%	
HÜRRİYET	3	3	8	13
	23,1%	23,1%	61,5%	
TARAF	2	4	3	9
	22,2%	44,4%	33,3%	
YENİÇAĞ	16	17	7	39
	41,0%	43,6%	17,9%	
ZAMAN	3	3	18	23
	13,0%	13,0%	78,3%	
TOPLAM	40	53	40	125

(Tabloda gazetelerdeki haber sayıları ile toplam haber sayıları arasında bir uyumsuzluk var gibi görünmektedir. Bunun kaynağı bazen bir haberde birden fazla konunun ele alınmasıdır. SPSS paket programında değişkenler kodlanırken bu durum dikkate alınarak haber konuları için birden fazla değişken belirlenmiş, çoklu değişkenler iki ayrı sütunda işaretlenmiştir. Yukarıdaki tabloda haberlerin konulara göre dağılımı ile toplam haber sayısındaki farklılık da bundandır; bir haber için birden fazla konu işaretlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır)

Gazetelerde anayasa değişikliği öncesi konuyla ilgili haberler incelenirken kimi zaman haberin içinde çalışma hayatı ile ilgili düzenlemelere yalnızca bir ya da iki cümle ile değinil-

diği, bazı haberlerin ise tamamen çalışma hayatı ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu tablo, beş gazetede toplam 125 haberde çalışma hayatı ile ilgili değişikliklerden bahsedilmekle birlikte aslında bunların yarısından azının toplam 53 haberin doğrudan çalışma hayatındaki düzenlemelerle ilgili olduğunu göstermektedir. Gazeteler ve yayınladıkları haberler bu açıdan değerlendirildiğinde konuyla doğrudan ilgili haberlere en yüksek oranda Cumhuriyet, en düşük oranda ise Zaman Gazetesinin yer verdiği ortaya çıkmaktadır.

Ancak sayı ve oranla birlikte haberlerde konunun ne derinlikte işlendiği irdelendiğinde dikkate alınması gereken başka bir unsur daha ortaya çıkmaktadır. Haberler taranırken sayı ve oran olarak az olsa da Zaman ve Taraf gazetelerinin çalışma hayatı ile ilgili düzenlemeleri doğrudan ele alan haberlerinde konunun okuru ikna etmeye yönelik bir içerikle oldukça ayrıntılı (olumsuzluklara yer vermeden değişiklikleri olumlayan bir yaklaşımla) işlendiği buna karşın değişikliklerle ilgili olumsuz içerikli haberlere daha çok yer veren Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde ise neden bu değişikliklerin aslında çalışanlara yönelik iyileştirmeleri içermediği doyurucu ve ayrıntılı bir şekilde işlenmemiştir. Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinde daha çok haber aktörlerinin sonucu ortaya koyan örneğin “Memura grev hakkı olmadan toplu sözleşme hakkı verilmesi anlamsız” türündeki ifadelerine yer verilen haberler yer almıştır. Zaman ve Taraf gazetelerinde ise sayıca az olmasına karşın uzmanlar, STÖ temsilcileri vb.nin haber aktörü olduğu haberlerde değişikliklerin olumlu gösterilen yanları oldukça ayrıntılı ve ikna etmeyi amaçlayan bir şekilde işlenmiştir.

Yukarıdaki değerlendirmeleri başka bir açıdan yapabilmeye olanak veren verileri ise haberlerin yapılış nedenleri sağlamaktadır. Aşağıdaki tabloda bu değerlendirmeyi yapmayı sağlayacak veriler yer almaktadır.

2. Haberlerin Yapılış Nedenleri

GAZETE	CUMHURİYET	HÜRRİYET	TARAF	YENİÇAĞ	ZAMAN	TOPLAM
Belirlenemedi	2	0	0	0	0	2
Basın toplantısı	1	0	0	1	0	2
Açıklama	11	1	1	17	9	39
Konferans, seminer, panel vb.	0	0	0	0	1	1
Miting, gösteri, eylem vb.	9	5	0	6	2	22
Diğer toplantı	5	5	3	2	2	17
Araştırma-Özel haber	7	0	0	7	3	17
Diğer	6	2	5	6	6	25
Toplam	41	13	9	39	23	125

Gazetelerde haberlerin yapılış nedenleri incelendiğinde medyanın iktidar çevrelerinin çıkar ve amaçlarını meşrulaştırma ve benimsetme işlevine dair fikir verecek bir tablo ortaya çıkmaktadır. İncelenen gazetelerde konuyla ilgili değerlendirilen haberlerin yalnızca yüzde 13.6'sı özel haber ya da araştırma haberidir. (Diğer başlığı altındaki metinlerin bir kısmında yasa metni verilmiş, bir kısmı makale ya da uzman görüşlerinden oluşmuştur. Bunların yapılış nedeni haber yapma nedenlerinden farklı olduğu için diğer başlığı altında toplanmıştır.) Geriye kalan haberlerin tümünün yapılış nedeni haber aktörlerinin basın toplantısı, miting, gösteri ve diğer toplantılarda yaptığı konuşmalar veya yazılı açıklamalardır. Bu, gazetelerin iktidar çevrelerinin (söylem seçkinlerinin) mesajlarını topluma ileten birer bülten ya da rapora dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum, ana akım medya yaklaşımlarındaki medyanın halkın gözü, kulağı ve sesi olduğu, halk adına iktidarı denetleme işlevini gördüğü iddialarının geçersizliğine ilişkin bir veri de oluşturmaktadır. Ana akım medya yaklaşımlarındaki gibi medya halk adına iktidarı denetleyen bir işleve sahip olsaydı, gazetelerin özellikle gösterilen ve açıklanan kadar gösterilmeyen ve açıklanmayan da araştırıp irdelemeleri ve topluma bunları da sunmaları gerekirdi.

Haberlerde haber aktörlerinin basın toplantısı, kongre, seminer, miting ve diğer toplantılarda yaptığı konuşmalar ya da sözlü-yazılı diğer açıklamalarına yer verilmesi ve haberlerin bunlar üzerine kurulması haber metninin içeriğinin haber aktörünün kontrolünde olduğunu göstermektedir. Bu ortamlarda yapılan konuşmalar, yazılı-sözlü açıklamalar tasarlanmış içeriklere sahiptir; şu veya bu şekilde haber aktörlerinin çizdiği bir çerçeve içinde, haber aktörlerinin (söylem seçkinlerinin) tercih ettiği başlıklar altında bir içerik vardır.

Araştırma haberleri veya özel haberler ise gazetecinin seçimleri, bilgisi, ideolojisi, gazetenin yayın politikası gibi etkenlerin belirleyiciliği söz konusu olsa da haber aktörlerinin çizdiği çerçeveye sınırlı, onların kontrollü bir şekilde tasarlayıp sunduğu içeriklerin dışına çıkılmasıyla ilgilidir ve özel haberlerle araştırma haberlerinin oranı gazete ile bülten-rapor farkını ortaya koyar. Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre ise gazetelerin büyük ölçüde iktidar çevrelerinin mesajlarını topluma ileten aracılık işlevini üstlendikleri, gazeteden ziyade bülten olarak değerlendirilmeye daha yakın oldukları görülmektedir.

Gazetelerdeki haber aktörlerinin kimler olduğuna dair verilerin yer aldığı aşağıdaki tablo bu konudaki değerlendirmenin geçerliliğini de göstermektedir.

3. Gazetelerdeki Haberlerin Aktörleri

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	TARAF	YENİÇAĞ	ZAMAN	TOPLAM
Aktörler	64	24	18	77	41	224
Cumhurbaşkanı	0	0	0	0	1	1
Başbakan	0	1	0	0	0	1
ÇSG Bakanı	0	0	1	0	0	1
Diğer bakanlar	0	4	1	0	1	6
AKP Parti yöneticileri	0	0	0	0	1	1
CHP genel başkanı	1	4	0	2	2	9
CHP parti yöneticileri	0	0	1	2	0	3
CHP il başkanı veya diğer yön.	1	0	0	0	0	1
MHP genel başkanı	1	1	0	1	0	3
MHP milletvekilleri	0	0	0	1	0	1
DSP milletvekilleri	0	0	0	1	0	1
BDP milletvekilleri	1	0	0	0	0	1
TBMM'de temsil edilmeyen partilerin temsilcileri	4	0	0	0	1	5
Bilim adamları	1	0	0	0	2	3
Din-inanç adamları diyanete bağlı resmi görevliler	0	0	0	1	0	1
Gazeteciler-tel-evizyoncular	0	0	0	1	0	1
STÖ yöneticileri-temsilcileri	6	0	0	3	5	14
Birleşik Kamu-İş yöneticileri	3	0	0	4	0	7
KESK yöneticileri	11	1	1	2	0	15
Memur-Sen yöneticileri	0	1	0	1	5	7
Türkiye Kamu-Sen yöneticileri	3	1	0	6	0	10
Türk-İş yöneticileri	2	0	0	0	1	3
Türk-İş'e bağlı sendikaların yöneticileri	5	0	0	3	0	8
DİSK yöneticileri	7	1	0	0	0	8

DİSK'e bağlı sendikaların yöneticileri	2	0	0	1	0	3
HAK-İş yöneticileri	1	0	1	0	1	3
Bağımsız sendikaların yöneticileri	2	0	0	0	0	2
Çalışanlarla ilgili diğer örgütlerin yöneticileri	0	0	0	2	0	2
İşadamları-sanayiciler	0	1	1	0	3	5
Sıradan vatandaşlar	1	0	0	2	0	3
Memurlar	0	0	0	1	0	1
İşçiler	1	0	0	0	0	1
Sanatçı/lar	1	0	0	3	0	4
Diğer	2	0	1	1	1	5
Eski cumhurbaşkanı-politikacılar	0	0	0	0	2	2
Hukukçu/lar	3	0	2	1	2	8
Emekliler	0	0	0	1	0	1
Toplam	41	13	9	39	23	125

İncelenen gazetelerde konuyla ilgili haberlerin aktörlerinin dağılımı değerlendirildiğinde sayısal olarak en büyük grubu oluşturan ve çalışma hayatı ile ilgili düzenlemelerden doğrudan etkilenecek olan işçi ve memurların haber aktörleri içindeki oranının sırasıyla yüzde 0,3 ve yüzde 0,3 olduğu görülmektedir. Haberlerde toplumsal konumu belirtilmeyen ve sıradan vatandaşlar olarak kodlanan grup ise haber aktörleri içinde yüzde 0,8'lik bir oranla yer alabilmiştir. Anayasa değişikliği paketinde çalışma hayatı ile doğrudan veya dolaylı haberlerin haber aktörleri içinde en yüksek oranda sendika yöneticilerinin, ardından politikacılar, sivil toplum örgütü yöneticileri, hukukçuların geldiği görülmektedir.

Burada önemli olan diğer bulgu haber aktörleri içinde politikacılar, sendikacılar ve diğer sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin ne oranda yer aldığı kadar bu haber aktörlerinin kendi örgütleri içindeki konumlarıdır. Gazeteler mevcut siyasal iktidar partisini ya da muhalefet partilerini destekleyip desteklememelerine göre siyasal iktidar partisi ya da muhalefet partisi temsilcilerine diğerlerinden daha yüksek oranda haber aktörü olarak yer verebilmektedir. Ancak her iki tarafta da üst düzey yöneticiler orta ve alt düzey yöneticilerden daha çok haber aktörü olarak yer almaktadır. Bu durum, örgütlerde dış dünyaya karşı temsil görevini ve sözcülüğü üstlenenlerin daha çok haber konusu olarak değerlendirilebilecek eylemde bulunduğu ve içerik ürettiği şeklinde izah edilmeye çalışılabilir. Ancak içeriği haber değeri açısından ne kadar iyi olursa olsun herhangi bir partinin, sendikanın veya başka bir örgütün üst düzey yöneticilerinden birinin aktörü olduğu haberle orta veya alt düzey

yöneticilerinin aktörü olduğu haber arasında seçim yapılması gerektiğinde genellikle tercih edilenler ilk gruptakilerdir. Bu genel durumun dışına çıkılan örneklerde alt-orta düzey yöneticilerin haber aktörü olarak yer aldığı haberlerin yayınlanma olasılığı ya çok sıra dışı bir eylem gerçekleştirmeleri ya da gazetelerin desteklediği oluşumlara olumlu katkıda bulunacak bir şekilde kendi içlerinde muhalif bir yol izlemeleriyle ilgili olmaktadır. Nitekim araştırma çerçevesinde herhangi bir kurumun üst düzey yöneticisi olmayan temsilcilerinin haberlerde yer bulmalarında ilgili gazetenin bu konudaki yayın politikasını destekleyen eylemlerinin neden olduğu belirlenmiştir.

Haber aktörlerinin dağılımı ve hangi gazetede hangi aktörlerin daha çok yer aldığına ilişkin verilerin yer aldığı bu tabloda altı çizilmesi gereken hangi kuruma ait olurlarsa olsunlar haber aktörlerinin çoğunlukla o kurumda iktidarı elinde bulunduranlar olduğudur. Bu da gazetelerin haber aktörü seçiminde de iktidar çevrelerinin mesajlarını topluma iletme işlevini farklı bir açıdan ortaya koymaktadır. Yukarıdaki tabloda ayrıca farklı gazetelerde farklı haber aktörlerinin daha çok yer alması gazetelerin benimsediği ideoloji ya da destekledikleri oluşumla ilgili seçimlerini haber aktörleri konusunda da yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Gazetelerde haber aktörleriyle ilgili yaş ve cinsiyet açısından dağılım, toplumda bir başka iktidarla ilgili değerlendirmeye yapılmasına da olanak sağlamaktadır:

4. Haber Aktörlerinin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Aktörler	12	9,6
Yetişkin erkek/ler	95	76,0
Yetişkin kadın/lar	5	4,0
Kalabalık	1	,8
Diğer	2	1,6
Yetişkin erkek ve kadınlar	9	7,2
Yaşlı erkek ve kadınlar	1	,8
Toplam	125	100,0

Araştırmada haber aktörlerinin yaş ve cinsiyetiyle ilgili değişkenler yetişkin erkek/ler, yetişkin kadın/lar, genç erkek/ler, genç kadın/lar, yaşlı erkek/ler, yaşlı kadın/lar, çocuk/lar, kalabalık, diğer (cansız varlıklar vb) şeklinde belirlenmiştir. (Yukarıdaki tabloda herhangi bir değişkene ait olmayan sayı (yüzde 9.6'lık oranda 12 haber aktörü) haber aktörünün bir kurum olması ya da haberin bir yasa metni üzerine kurulması nedeniyle yaş ve cinsiyet değişkeni konusunda işaretleme yapılamayacak haberlerle ilgilidir.) Tablodaki veriler haber aktörlerinin büyük çoğunluğunun iktidarı elinde bulunduranlar (söylem seçkinleri) olduğu dikkate alınarak değerlendirildiğinde toplumda yetişkin erkeklerin egemenliğinin ezici bir oranda olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle yetişkin erkeklerin iktidarının söz konusu olduğu bir toplumsal yapının varlığı görülmektedir.

İncelenen gazetelerde anayasa değişikliği paketindeki çalışma hayatı ile ilgili doğrudan ya da dolaylı haberlerin içeriği değerlendirildiğinde gazetelerin konuya açıkça taraf oldukları ve kendi görüşlerini desteklemeyen haberlere neredeyse hiç yer vermediği görülmektedir. İlgili varsayımı destekleyen bir sonucu gösteren bu verilere göre, Cumhuriyet ve Yeniçağ gazeteleri değişiklikle ilgili olumsuz, Zaman ve Taraf gazeteleri olumlu haberlere ağırlıklı olarak yer vermiş, Hürriyet gazetesinde hem olumlu hem de olumsuz haberler yer almıştır.

6- Haberlerin Yapıldığı Yer: Merkez-Çevre İlişkisi

	Sayı	Oran
Belirlenemedi	48	38,4
Adana	4	3,2
Adıyaman	1	,8
Ankara	31	24,8
Balıkesir	2	1,6
Bursa	1	,8
Elazığ	1	,8
Gaziantep	1	,8
İstanbul	22	17,6
İzmir	4	3,2
Kastamonu	2	1,6
Kayseri	3	2,4
Kırşehir	1	,8
Mardin	1	,8
Nevşehir	1	,8
Ordu	1	,8
Trabzon	1	,8
Toplam	125	100,0

Araştırmada haberlerin yapıldığı ilçe, belde veya köyler bağlı oldukları iller işaretlenerek belirlenmiştir. Ankara, İstanbul ve İzmir'den yapılan haberlerin dışındaki iller genellikle siyasal parti liderlerinin düzenlediği mitingler nedeniyle haber yapılan yerler arasına girebilmiştir. Gazetelerinin merkezinin bulunduğu İstanbul ile siyasal ve bürokratik yapılanmanın merkezi başkent Ankara'nın haberlerin yapıldığı yerler değerlendirmesinde diğer illere göre durumu, hem siyasal hem toplumsal açıdan merkez çevre ilişkisini göstermektedir. Araştırma çerçevesinde incelenen 125 haberden yalnızca 20'si Ankara-İstanbul dışındaki illerden 14'ünde yapılmıştır. Genellikle merkezde yer alan illerdeki olaylar haberlere konu olmuştur. (İzmir de merkez içinde yer alan illerden biri olmasına karşın bu çalışmaya konu olan haberlerle ilgili İzmir'den yapılan haberlerin İstanbul ve Ankara'ya oranla çok az olduğu görülmektedir.) Bu bulgu haber aktörlerinin genellikle kimler olduğu bulgusuyla birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı olmaktadır. Tablonun ilk satırında nerede yapıldığı belirle-

nemeyen haberler (48 tane) yer almaktadır. Bazı haberlerde mahreç belirtilmemesine karşın metin içinde habere konu olayın gerçekleştiği yeri belirten ifadelerle saptama yapılabilirken, bu 48 haberde yerle ilgili hiçbir ifade olmadığı için işaretleme yapılamamıştır. Ancak bu haberlerin içeriği ve haber aktörleri dikkate alındığında gazetelerin İstanbul'daki merkezlerinde veya Ankara bürolarından yapıldığı kanaati oluşmuş, ancak yapıldığı yer belirlenemedi seçeneği işaretlenmiştir.

SONUÇ

Araştırmanın bulguları bir arada değerlendirildiğinde, gazete-gazetecilik, haber-haber-cilik kavramlarının dışında bir anlayış ve uygulamanın egemen olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamındaki gazetelerin adeta destekledikleri iktidar odaklarının yayın organı ya da haber bülteni kimliğini hak eden bir yayın anlayışını benimsedikleri; haber aktörlerinin tasarladığı, onların kontrolündeki içeriğe sahip iletileri okura ulaştırdığı görülmektedir. Herhangi bir durum ya da olayın farklı yanlarını ya da haber aktörlerinin tasarlanmış iletileri dışındaki yönlerini araştırma ve okura sunma gibi bültenle gazete arasındaki farkı gösterecek bir anlayış ya da uygulamanın neredeyse bulunmadığı görülmektedir. Araştırmanın bulguları gazetelerin mevcut yayın anlayışı ve uygulamalarının a) Kamuoyunun oluşumuna sağlıklı bir katkıda bulunmaktan uzak olduğunu, b) İktidar çevrelerinden halka mesaj ileten ancak halkın görüş, beklenti ve eleştirilerine aynı şekilde duyarlı olmayan adeta tek yönlü bir köprü işlevi gördüğünü¹, c) Haber içeriklerinin okuru bilgilendirme konusunda yetersiz olduğunu² ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında incelenen haberlerde ele alınan konuyla ilgili "neden" ve "nasıl" sorularının yanıtlarının bulunmadığı da görülmektedir. Bulguların tamamı bir arada ele alındığında incelenen gazetelerin konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili haberlerinin okura bilgi vermekten çok yönlendirmeye yönelik olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse araştırmanın bulguları varsayımları doğrulamaktadır. Çalışmanın uzunluğu ile ilgili sınırlama nedeniyle haberlerin hangi sayfada ve sayfanın neresinde yer aldığı, fotoğraf aktörleri ile vb. diğer bulgulara yer verilememiştir. Ancak fotoğraf aktörleri ile haber aktörleri genel olarak uyumludur. Aralarında belirtilmesi gereken önemli sayılabilecek fark ise fotoğraf aktörleri arasında sıradan insanların haber aktörlerindeki orandan daha yüksek oranda yer almasıdır. Bunun nedeni de halkoylaması öncesinde siyasal parti liderlerinin mitingleri dolayısıyla yapılan haberlerde mitinge katılan kalabalıklarla ilgili fotoğrafların da kullanılmasıdır.

Yukarıda yer verilen bulgularla ilgili değerlendirmeler ilgili bölümlerde yapılmıştır. Ek olarak araştırma sürecinde tespit edilen bir durumdan söz etmek yararlı görülmektedir. Bu da gazetelerde yer alan haberlerin okura konuyla ilgili fikir verecek bir içeriğe sahip olmadıklarıdır. Gazete haberlerinde dergi haberleri kadar derinlikli bir içerik olması gerekmemektedir. Ancak araştırma nedeniyle incelenen haberlerin konunun esasını ele almaktan çok haber aktörlerinin ne yaptığı, kaç kişiye hitap ettiği vb. gibi özel bir önemi yoksa ikinci üçüncü planda işlenmesi gereken konuları öne çıkardıkları belirlenmiştir. Bu da okura (kamuoyuna) konuyu

¹ Haber aktörlerine ilişkin bulgular bu sonuca varmayı sağlamaktadır.

² Araştırma kapsamında incelenen haberler ağırlıklı olarak ya herhangi bir haber aktörünün başka bir haber aktörüyle tartışması ya da nerede ne yapıldığıyla ilgilidir. Haberler, haber aktörlerinin ne yaptıkları ya da ne söyledikleri üzerine kurulmuştur. Okuru haber konusıyla ilgili bilgilendirmeye yönelik haberlerde de desteklenen iktidar çevresinin söylemini olumlayan tek yanlı bir içerik mevcuttur.

aktararak bir fikir sahibi olmasına katkıda bulunmak yerine haber aktörlerinin “bence bu doğru, destekleyin”, ya da “desteklemeyin” şeklindeki mesajlarını ileterek haber aktörünün-iktidar çevrelerinin onlar yerine düşünüp karar verdiklerini ve okurdan beklenenin de bu aktörlerin vardığı sonuçları kendileri için doğru, geçerli ve yeterli olduğunu kabul etmelerinin istendiğini göstermektedir.

Araştırmanın başlangıcında öngörülemeyen bir bulgusu da sol ve sağ görüşleri temsil ettikleri bilinen iki gazete, Cumhuriyet ve Yeniçağ gazetelerinin ekonomi sayfalarının içeriği ile ilgilidir. Belirlenen sürede incelenen Cumhuriyet Gazetesinin ekonomi sayfalarının daha çok iş dünyası, sermaye kesimi ile ilgili bir içeriğe sahip olduğu buna karşın Yeniçağ Gazetesinin ekonomi sayfalarında sıradan insanı ilgilendiren bir içeriğin ağırlıklı olduğu belirlenmiştir.

KAYNAKLAR:

Kitaplar:

Alver, Füsün; Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı, İstanbul: Der yayınları, 2003

Çakır Berzah, Meral, Medyanın Ördüğü Berlin Duvarı, Ankara: Nobel, 2006

Çiler, Dursun; TV Haberlerinde İdeoloji, Ankara: İmge Kitabevi,

Erdoğan, İrfan; Kapitalizm Kalkınma Postmodernizm ve İletişim, Sömürünün Paketlenişi, Ankara: Erk, 2000

Makale ve Bildiriler:

Alpagut, Gülsevil; “Çalışma Yaşamına İlişkin Anayasal Değişikliklere Genel Bir Bakış” Çimento İşveren Dergisi, Temmuz 2010, Sayı: 4, Cilt: 24

Çelik, Aziz; “Anayasa Değişiklikleri ve Sendikal Haklar”, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayın Organı, Mart - Nisan 2010 • Sayı : 388 2001

Duruoğlu, Tuba; “Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Olayı Üzerine Bir İnceleme” İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 25 Yaz-Güz 2007

Kaboğlu, İbrahim; “Anayasa’da Sosyal Haklar: Alanı ve Sınırları”, Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II, Bildiriler, Petrol-İş Yayını: 113

Türk, Hikmet Sami; “Anayasa Değişikliği ve Sendikal Haklar”, TİSK İşveren Dergisi, Mayıs 2010

Gazeteler:

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Temmuz-11 Eylül 2010

Hürriyet Gazetesi, 1 Temmuz-11 Eylül 2010

Taraf Gazetesi, 1 Temmuz-11 Eylül 2010

Yeniçağ Gazetesi, 1 Temmuz-11 Eylül 2010

Zaman Gazetesi, 1 Temmuz-11 Eylül 2010